

In natuurgebied het Maldegemveld
vang je een glimp op van wat ooit
de werkvloer was van bezembinders,
houthakkers en klompenmakers
(foto: Ludo Goossens)

Help je mee om dit stukje erfgoed te behouden?

Je kan natuurgebied het Maldegemveld steunen via een gift. Je ontvangt een fiscaal attest vanaf 40 euro, waarmee je tot 40% van het bedrag kan terugkrijgen via je belastingen. Stort op rekeningnummer BE56 2930 2120 7588 van Natuurpunt Beheer, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, met vermelding van 'projectnr. 6627 Maldegemveld'.

Lees meer op www.NPMeetjesland.be/natuurgebieden/maldegemveld

De bezembinders van het Maldegemveld

Kleitse ambacht

Het gehucht Kleit in het zuiden van Maldegem stond ooit bekend als het 'bezembindersdorp', maar ook in Ursel en Knesselare woonden bezembinders. De Kleitenaars vormden een vrij hechte gemeenschap, die zich graag onafhankelijk opstelde ten opzichte van centrum Maldegem. Ze leefden in hun uitgestrekte wijk aan de rand van bos en heide. Velen onder hen oefenden een bosgerelateerd beroep uit: houthakker, houtzager, klompenmaker ... of bezembinder. De grondstof voor hun bezems, vooral berk, was dan ook volop aanwezig op het naburige Maldegemveld.

De laatste bezembinder van Kleit was Charles Van Poucke (bron: Hubert De Saer)

Legende...

In dat kader moeten we het verhaal situeren van de Kleitse bezembinder. In haar boek 'Het geschenk van de jager' verwerkt de 19de eeuwse schrijfster Mevrouw Courtmans twee legenden: dat van 'Meneerken van Maldegem' en dat van 'De Kleitse bezembinder'. Ze hangt daarbij een romantisch beeld op van een bezembinder die onderdak verschaft aan een verdwaalde, rijk geklede jager. Dankbaar voor de gastvrijheid van het bezembindersgezin en geroerd door hun armoedige levensomstandigheden, schenkt hij hen een ring en verzekert hij de Kleitse bezembinders voortaan kosteloos berkenrijns te mogen snijden 'tot in de derde knoop'. De bevestigende oorkonde laat hij enkele dagen nadien bezorgen. De jager is immers niemand minder dan de Graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male. Een andere auteur, Abraham Hans, baseert zich in zijn novelle op dezelfde legende. Dit volksverhaal kent ook een grappige variant: de incognito jager blijkt de olijke Keizer Karel te zijn en hij staat het aangehaalde voorrecht toe, mits de berkensnijder aan de ene voet een klomp en aan de andere een schoen draagt.

De ene bezem is de andere niet

Naargelang de vereisten vervaardigde men verschillende soorten bezems. Berkenrijns was het meest courant en leverde lange, harde bezems voor de stal. Ze kregen extra stevigheid door het rijshout te mengen met (duurdere) twijgen van katwilg. Van brem verkreeg men taaiere, zwiepende bezems, geschikt voor het huis. De kleinere potbezem maakte men van 'krakke' (struikhei) en de zachtere borstels om potten en pannen te schuren waren gemaakt van 'heed' (Erica of dophei).

... en realiteit

Het gratis-verhaal is uiteraard wishfull thinking. Bezembinders moesten betalen voor het snijden van zowel berkentwijgen als brem en het hout voor de bezemstelen. Enkel het uittrekken van heide mocht vrij gebeuren. Elk jaar in maart gingen de boswachters over tot de verkoop van een aantal percelen. Dagenlang sneden de bezemmakers hun berkenrijns, kaptten ze de brem of 'ginste'. Het materiaal, met wissen gebonden in pakken van 30 tot 60 kilo, droeg men op de rug naar huis. Daar kon het drogen op gevorkte stokken in de schouw. De gedroogde en gefatsoeneerde twijgen voor de bezem bond men dan samen met een koord. Dat spande men aan vanaf een bezemstaak of een haak in de muur. Daarop verving men het koord door een wimband. Die kon bestaan uit es, bos- of schietwilg, sporkehout, ... Het meest aangewezen waren echter de éénjarige scheuten van katwilg (*Salix viminalis*) vanwege hun grote soepelheid. Mandenmakers gebruikten hetzelfde materiaal. Het woord 'wimmen' of 'wiemen' is trouwens afgeleid van 'viminalis'. Pas op het laatst voorzag men de bezem van een steel. Verschillende houtsoorten kwamen daarvoor in aanmerking, vaak was dat wilg of 'wiedauw'.

Gemiddeld kon de bezembinder een dertigtal bezems per dag afwerken. Die vonden dan hun afzet in de wijde omgeving: op de markten van Brugge en Gent, tot in Zeeuws-Vlaanderen. Soms zag je de bezembinder zelf met zijn vracht tot drie dozijn bezems leuren.

Illegale praktijken

Bezembinders hadden geen al te beste reputatie vanwege het omzeilen van reglementen. Onderzoek bracht nochtans aan het licht dat in de 18de eeuw de geregistreerde bezembinders (in 1748 waren dat er 16) het gewoonrecht eerbiedigden. De vaststellingen voor het illegaal kappen en snijden blijken vooral te dateren uit de 19de eeuw, toen algemeen grote armoede heerste. Het aantal bezembinders was toen ook toegenomen, terwijl de wastine nagenoeg al volledig was ontgonnen en de gronden geprivatiseerd waren.

Hendrik De Lille maakte zich deze ambacht eigen (foto: Rune Cochuylt)

Exit en revival van een ambacht

In de loop van de vorige eeuw verdween de bezembindersstiel. Wat rest zijn oude foto's van de laatste generatie bezembinders in Kleit. Een afbeelding prijkt op één van de infoborden in het Drongengoedbos. 'Bezembinder', slechts een naam van een mosterdjenever die ondertussen niet meer in de handel is, of die van een ambachtelijke ham uit Knesselare?

Toch niet! In natuurgebied het Maldegemveld is reeds enkele jaren opnieuw een bezembinder actief, Hendrik De Lille uit Maldegem. Hij maait er jaarlijks de jonge, opschietende berken die hij gebruikt om berkenbezems van te maken volgens de oude manier. Dat doet hij in samenspraak met Natuurpunt Maldegem-Knesselare.

Ontginningen en gebruiksrechten op het Maldegemveld

Het Maldegemveld is vandaag een natuurgebied van 129 hectare van Natuurpunt. Het is een mozaïek van bos en heide met een grote planten- en dierenrijkdom. Het ligt binnen het grotere Drongengoedcomplex. In het verleden was het een uitgestrekte 'wastine' of 'veld' bestaande uit een mix van bos en heide. Op de 18de eeuwse Ferrariskaart beslaat het gebied nog 2.000 hectare. De wastines in de Vlaamse Veldgebieden zijn ontstaan door degradatie van het natuurlijk gemengd loofbos, vooral door intensieve houtkap en overbeweiding.

Ontgonnen 'woeste' gronden waren per definitie eigendom van de Graven van Vlaanderen. Inwoners hadden wel een aantal gebruiksrechten op zogenaamd 'gemene' gronden.

Dat kon gaan over beweiden, plaggen, maaien of oogsten voor geriefhout (waaronder berkenrijns snijden). Vanaf de 11de en vooral in de 12de eeuw onder Gravin Johanna van Constantinopel, kwamen met de stichting van ontginningshoeven als Papinglo, Drongengoed en Burkel flinke delen van het Maldegemveld in handen van abdijen en ook in private handen. Naarmate het areaal slonk en de bevolking toenam, zou de reglementering rond het gemeenschappelijk gebruik een strengere aanpak kennen. In principe konden omwonenden nog probleemloos 'oogsten' voor eigen gebruik, maar niet voor verkoop. De bezembinders mochten berkentwijgen en brem snijden, mits zij ervoor betaalden en zonder onherstelbare beschadiging aan te richten aan boom of struik.

Struikhei werd gebruikt voor potbezems, dophei voor zachtere borstels (foto's: Ludo Goossens)

Geraadpleegde bronnen:

Maldegemse bezembinders van weleer 1748-1864, artikel van Hendrik Van de Rostyne in jaarboek 2012 van het Ambacht, heemkundige kring Maldegem 100 jaar Adegem, Maldegem, Middelburg. 1986. Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem Bossen van Vlaanderen. 1993. Tack G., Van den Bremt P., Hermy M. Life - Vlaams Veldgebied. Brochure van Natuurpunt

Beleef het Meetjeslandschap van vroeger en nu

Bezembinder aan het werk op de Meetjeslandse Gordel

Bezembinder Hendrik De Lille heeft zich de stiel van het binden eigen gemaakt. Hij toont het materiaal dat gebruikt wordt om bezems te maken en geeft een demonstratie bezembinden op de Meetjeslandse Gordel.

Zondag 11 juni 2017, Drongengoedhoeve, 11-17u. Lees meer op www.meetjeslandsegordel.be